Downloaded From: http://www.cbseportal.com

SET-4

Series SSO

कोड नं. **22**

Code No.

रोल नं.
Roll No.

परीक्षार्थी कोड को उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर अवश्य लिखें ।

Candidates must write the Code on the title page of the answer-book.

- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ **15** हैं ।
- प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिए गए कोड नम्बर को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर लिखें ।
- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में **16** प्रश्न हैं ।
- **कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें ।**
- इस प्रश्न-पत्र को पढ़ने के लिए 15 मिनट का समय दिया गया है । प्रश्न-पत्र का वितरण पूर्वाह्न में 10.15 बजे किया जाएगा । 10.15 बजे से 10.30 बजे तक छात्र केवल प्रश्न-पत्र को पढ़ेंगे और इस अवधि के दौरान वे उत्तर-पुस्तिका पर कोई उत्तर नहीं लिखेंगे ।
- Please check that this question paper contains **15** printed pages.
- Code number given on the right hand side of the question paper should be written on the title page of the answer-book by the candidate.
- Please check that this question paper contains **16** questions.
- **Please write down the Serial Number of the question before attempting it.**
- 15 minute time has been allotted to read this question paper. The question paper will be distributed at 10.15 a.m. From 10.15 a.m. to 10.30 a.m., the students will read the question paper only and will not write any answer on the answer-book during this period.

संस्कृतम् (केन्द्रिकम्)

SANSKRIT (Core)

समय : होरात्रयम् *पूर्णाङ्काः : 100*

निर्धारित समय : 3 घण्टे *अधिकतम अंक : 100*

Time allowed : 3 hours *Maximum Marks : 100*

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

निर्देशाः :

सङ्केताभावे सर्वेषां प्रश्नानामुत्तराणि, संस्कृतेनैव लेखनीयानि ।

जहाँ स्पष्ट संकेत नहीं हैं, वहाँ उत्तर संस्कृत में ही दीजिए ।

Answer the questions in Sanskrit only unless stated otherwise.

*अस्मिन् प्रश्नपत्रे **चत्वारः** खण्डाः सन्ति ।*

*इस प्रश्न-पत्र में **चार** खण्ड हैं ।*

*There are **four** sections in this question paper.*

खण्डः क	अपठितांश – अवबोधनम् (अपठितांश – अवबोधन)	10 अङ्काः
SECTION A	(Unseen Reading Comprehension)	
खण्डः ख	संस्कृतेन रचनात्मककार्यम् (संस्कृत रचनात्मक कार्य)	15 अङ्काः
SECTION B	(Sanskrit Writing Skills)	
खण्डः ग	अनुप्रयुक्तव्याकरणम् (अनुप्रयुक्त व्याकरण)	30 अङ्काः
SECTION C	(Applied Grammar)	
खण्डः घ	भाग I — पठितांश – अवबोधनम् (पठितांश – अवबोधन)	35 अङ्काः
SECTION D	PART I — Reading Comprehension	
	भाग II — सामान्यः संस्कृतसाहित्यपरिचयः (सामान्य संस्कृत साहित्य परिचय)	10 अङ्काः
	PART II — General Introduction to Sanskrit Literature	

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

खण्डः क (SECTION A)
अपठितांश – अवबोधनम्
अपठितांश – अवबोधन
Unseen Reading Comprehension

10 अङ्काः

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत :

निम्नलिखित गद्यांश को पढ़कर प्रदत्त प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए :

Read the following passage and answer the given questions in Sanskrit :

गद्यांशः

बौद्धजातकग्रन्थेषु गौतमीनामधेयायाः नार्याः कथा अतीव प्रसिद्धा अस्ति । विधवा गौतमी प्रतिदिनं वनं गत्वा काष्ठखण्डानि आनयति स्म । एकदा तस्याः पुत्रः अपि तया सार्धं वनं गतवान् । तत्र मधुराणि वन्यफलानि खादन् सः इतस्ततः भ्रमति स्म । तदैव कस्माच्चन बिलात् एकः कृष्णसर्पः बहिः आगत्य तं बालकं दष्टवान् । दंशसमकालमेव स बालकः मृतः । स्वप्रियं पुत्रं मृतं वीक्ष्य गौतमी तारस्वरेण रोदितुम् आरब्धवती । गभीरं मानसिकं दुःखं सोढुमसमर्था सा भगवतो बुद्धस्य आश्रमं गत्वा स्वकीयं मृतं पुत्रं पुनः जीवयितुं प्रार्थितवती । बुद्धः शाश्वतं सत्यं प्रतिपादयन् गौतमीं प्रावोचत् – "जातस्य हि निधनम् अवश्यं भवति । एतस्माद् अयं लोकः मर्त्यलोकः कथ्यते । अतः त्वं शोकं मा कुरु । मृतः प्राणी न कदापि पुनः जीवति ।"

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत ।

एक शब्द में उत्तर दीजिए ।

Answer in one word. $\frac{1}{2} \times 4 = 2$

(i) बौद्धजातकेषु कस्याः नार्याः कथा प्रसिद्धा ?

(ii) गौतमी वनं गत्वा कानि आनयति स्म ?

(iii) कृष्णसर्पः कस्मात् स्थानात् बहिः आगतः ?

(iv) वने गौतमी पुत्रः किं खादति स्म ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत ।

पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए ।

Answer in a complete sentence. $1 \times 2 = 2$

(i) बुद्धः किं शाश्वतं सत्यं प्रतिपादितवान् ?

(ii) गौतमी किं प्रार्थितवती ?

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत ।

निर्देशानुसार उत्तर दीजिए ।

Answer as directed. *1×4=4*

(i) 'वन्यफलानि' इत्यस्य विशेषणं किम् ?

(ii) 'मृत्युः' इत्यर्थे किं पर्यायपदम् अत्र प्रयुक्तम् ?

(iii) 'आगत्य' इत्यस्य विलोमपदं किम् ?

(iv) 'प्रावोचत्' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(द) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत ।

इस अनुच्छेद के लिए संस्कृत में उपयुक्त शीर्षक लिखिए ।

Write a suitable title for this passage in Sanskrit. *2*

खण्डः ख (SECTION B)
संस्कृतेन रचनात्मककार्यम्
संस्कृत रचनात्मक कार्य
Sanskrit Writing Skills

15 अङ्काः

2. भवान् नचिकेताः । अल्मोड़ा-नगरतः मित्राय प्रेषिते पत्रे रिक्तस्थानानि मञ्जूषापदैः पूरयित्वा पत्रं पुनः लिखत ।

आप नचिकेता हैं । अल्मोड़ा से अपने मित्र को भेजे गए पत्र में रिक्तस्थानों को मञ्जूषा के पदों से पूर्ण कर के पुनः लिखिए ।

You are Nachiketa. In a letter, sent to your friend from Almora, fill in the blanks with the help of the words given in the box and rewrite the same.

$\frac{1}{2} \times 10 = 5$

पत्रम्

अल्मोड़ातः,

दिनाङ्कः ________ ।

प्रियमित्र सुकेश !

सप्रेम नमो नमः,

अत्र कुशलं (i) ____________ । ग्रीष्मावकाशे विद्यालयद्वारा समायोजितभ्रमणकार्यक्रमान्तर्गतम् अल्मोड़ानगरं सम्प्राप्तोऽस्मि । (ii) ____________ उच्चशिखरेषु विस्तीर्णा (iii) ________________ अतीव (iv) ________________ । अत्र शुद्धवायुः (v) ____________ । स्थाने-स्थाने अत्र उत्पादितानि सेब-आलूबुखारादि फलानि

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

इतराणि च (vi) ____________ विक्रयार्थं दृश्यन्ते । लोकाः (vii) __________ सन्ति । न च महानगरवत् पर्यावरणदूषणता अत्र (viii) ________________ । अवसरं प्राप्य त्वमपि अत्र आगच्छ, नूनम् (ix) ____________ अनुभविष्यसि । (x) ____________ मे प्रणामाञ्जलीन् निवेदय । शीघ्रं मेलिष्यावः ।

भवदभिन्नहृदयः,

नचिकेताः ।

मञ्जूषा

मातापितृचरणेषु, तत्रास्तु, आनन्दम्, हिमालयस्य, दृश्यते, हिमानी, सरलाः, राजते, प्रवहति, ऊर्णावस्त्राणि ।

3. मञ्जूषाप्रदत्तशब्दानां सहायतया अधोलिखितायां लघुकथायां रिक्तस्थानानि पूरयित्वा कथां पुनः लिखत :

मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की सहायता से निम्नलिखित लघुकथा में रिक्तस्थानों की पूर्ति कर कथा को पुनः लिखिए :

Fill in the blanks of the following short story with the help of the words given in the box below and rewrite the same : $\frac{1}{2} \times 10=5$

कथा

कस्मिंश्चित् (i) ____________ एकः सिंहः वसति स्म । एकदा स (ii) ____________ अधः सुप्त आसीत् । तदा एकः (iii) ____________ तत्र आगत्य तस्य उपरि अकूर्दत्, येन सिंहस्य (iv) ____________ भग्ना । क्रुद्धः सिंहः तं मारयितुम् उद्यतः जातः । तदा (v) __________ मूषकः अवदत् – 'भो (vi) ___________ मयि दयां कुरु । उचितसमये अहं तव (vii) ____________ करिष्यामि । एतत् (viii) ______________ सिंहः अहसत् परं (ix) ______________ मूषकम् अमुञ्चत् । दैववशात् एकदा सिंहः (x) ____________ प्रसारिते जाले निबद्धः । तदा स मूषकः तत्रागत्य स्वतीक्ष्णदन्तैः जालस्य कर्तनम् अकरोत् ।

मञ्जूषा

व्याधैः, वने, तम्, वृक्षस्य, श्रुत्वा, निद्रा, सहायताम्, क्रन्दन्, वनराज !, मूषकः ।

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

4. मञ्जूषायां प्रदत्तपदानां सहायतया **पञ्च**-संस्कृतवाक्येषु "संस्कृतस्य महत्त्वम्" इति विषयम् अधिकृत्य वर्णनं कुरुत ।

मञ्जूषा में दिए गए पदों की सहायता से "संस्कृतस्य महत्त्वम्" विषय का वर्णन **पाँच** संस्कृत वाक्यों में कीजिए ।

With the help of the words given in the box below describe "संस्कृतस्य महत्त्वम् (Importance of Sanskrit) in **five** sentences in Sanskrit. *1×5=5*

मञ्जूषा

प्राचीनतमा भाषा, वेदाः, पुराणानि, योग-आयुर्वेद-दर्शन-ग्रन्थाः, नूतनशब्दानां घटनम्, एकतासूत्रम्, बध्नाति, सर्वे संस्काराः, वैज्ञानिकी, संगणकस्य, व्याकरणम्, पाणिनेः ।

खण्डः ग (SECTION C)

अनुप्रयुक्तव्याकरणम्

अनुप्रयुक्त व्याकरण

Applied Grammar *30 अङ्काः*

5. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां सन्धिच्छेदं कुरुत :

निम्नलिखित वाक्यों में रेखाङ्कित पदों का सन्धि-विच्छेद कीजिए :

Disjoin Sandhis in the underlined words of the following sentences : *1×6=6*

(i) एतान्यपि सतां गेहे ।

(ii) एष भगवान् मणिराकाशमण्डलस्य ।

(iii) इत इतो देवः ।

(iv) प्राचीनश्च श्वेतस्तूपः ।

(v) अद्य ममोपवासः ।

(vi) हितान्न यः संशृणुते स किं प्रभुः ।

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

6. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितसमस्तपदानां विग्रहाः लेख्याः :

निम्नलिखित वाक्यों में रेखाङ्कित समस्त पदों के विग्रह लिखिए :

Expound the underlined words of the following sentences : *1×6=6*

(i) अहिंसया च भूतात्मा ।

(ii) प्रेयान् पुण्डरीकपटलस्य ।

(iii) अयमेव अहोरात्रं जनयति ।

(iv) सर्वे यथास्थानम् उपविशन्ति ।

(v) बहुमत्स्योऽयं ह्रदः ।

(vi) व्रजन्ति ते मूढधियः पराभवम् ।

7. अधोलिखितवाक्येषु कोष्ठकान्तर्गतप्रकृतिं प्रत्ययं च योजयित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत :

निम्नलिखित वाक्यों में कोष्ठक के अन्तर्गत दी गई प्रकृति के साथ निर्दिष्ट प्रत्यय को जोड़कर रिक्तस्थानों की पूर्ति कीजिए :

Fill in the blanks in the following sentences by adding suffixes to the roots and words given in the brackets : *1×8=8*

(i) 'एनम् एव __________ भवति परार्द्धसंख्या ।' (आ + श्रि + क्त्वा)

(ii) 'अहो राजाधिराजमन्त्रिणो __________ ।' (वि + भू + क्तिन्)

(iii) '__________ यद्यस्ति ।' (पिशुन + तल्)

(iv) 'अत एव __________ इच्छामि ।' (श्रु + तुमुन्)

(v) '__________ बुद्धं प्रति भक्तिभावं दर्शयन्ति ।' (भग + मतुप्)

(vi) 'ततः प्रभाते अत्र __________ ।' (आ + गम् + तव्यत्)

(vii) 'सूचनापट्टे __________ अस्ति ।' (वि + ज्ञप् + क्तिन्)

(viii) 'नेपथ्ये __________ काव्यपाठं करोति ।' (वेताल + ठक्)

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

8. अधोलिखितेषु वाक्येषु कर्तृ-क्रियापदयोः अन्वितिः क्रियताम् :

निम्नलिखित वाक्यों में कर्ता एवं क्रिया पदों की अन्विति कीजिए :

Write the suitable verbs according to the subject in the following sentences : *1×5=5*

(i) 'हुतं च दत्तं च सदैव ____________ ।' (तिष्ठति/तिष्ठन्ति)

(ii) 'संगणकभाषायाः जन्म एव न ____________ ।' (अभविष्यत्/अभविष्यन्)

(iii) 'भाग्यक्रमेण हि धनानि ____________ ।' (पुनर्भवति/पुनर्भवन्ति)

(iv) 'लद्दाखप्रदेशीयाः गिरयः ____________ ।' (शोभते/शोभन्ते)

(v) 'कृतप्रयत्नोऽपि गृहे न ____________ ।' (जीवसि/जीवति)

अथवा (OR)

अधोलिखितेषु वाक्येषु विशेष्यैः सह मञ्जूषायाः विशेषणपदानि योजयत :

निम्नलिखित वाक्यों में विशेष्यों के साथ मञ्जूषा से विशेषण पदों को जोड़िए :

Add the appropriate adjectives from the box with their qualifying nouns in the following sentences : *1×5=5*

(i) 'क्षुरस्य धारा _________ दुरत्यया ।'

(ii) 'इदम् अभियानं रोचकं ___________ चासीत् ।'

(iii) 'तृणानि भूमिरुदकं वाक् चतुर्थी च _________ ।'

(iv) 'सर्वत्र __________ मे बन्धनमिव राज्यम् ।'

(v) '____________ समये राष्ट्रचिन्ता ननु गरीयसी ।'

मञ्जूषा

अस्मिन्, निशिता, साहसिकम्, निरुद्धचेष्टस्य, सूनृता ।

9. अधोलिखितेषु वाक्येषु कोष्ठकपदैः सह उपयुक्तविभक्तिं प्रयुज्य रिक्तस्थानानि पूरयत :

निम्नलिखित वाक्यों में कोष्ठक में दिए गए शब्दों से उपयुक्त विभक्ति का प्रयोग कर रिक्तस्थानों की पूर्ति कीजिए :

Fill in the blanks using appropriate case-endings (विभक्ति) with the words given in the brackets in the following sentences : *1×5=5*

(i) 'मानवः _________ एव उत्सवप्रियः ।' (स्वभाव)

(ii) '_________ प्रति पूर्वाभिमुखा पृथिवी ।' (सूर्य)

(iii) 'स्वयमेव __________ अवलोकितम् ।' (देव)

(iv) 'प्रणम्यः एषः _________ ।' (विश्व)

(v) '__________ यत् प्रतिभाति, तत् कर्तव्यम् ।' (भवत्)

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

खण्डः घ (SECTION D)

भाग I

(PART I)

पठितांश – अवबोधनम्

पठितांश – अवबोधन

Reading Comprehension *35 अङ्काः*

10. अधोलिखितं गद्यांशं, पद्यं, नाट्यांशं च पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत :
निम्नलिखित गद्यांश, पद्य तथा नाट्यांश को पढ़कर उन पर आधारित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए :
Read the following prose, poetry and drama passages and answer the questions based on them in Sanskrit :

(क) **गद्यांशः**

"कस्मिंश्चित् जलाशये अनागतविधाता, प्रत्युत्पन्नमतिः, यद्भविष्यश्च इति त्रयो मत्स्याः प्रतिवसन्ति स्म । अथ कदाचित् तं जलाशयं दृष्ट्वा गच्छद्भिः मत्स्यजीविभिः उक्तम् – 'अहो, बहुमत्स्योऽयं ह्रदः, कदापि न अस्माभिः अन्वेषितः । अद्य तु आहारवृत्तिः संजाता । ततः प्रभाते अत्र आगन्तव्यम् ।' इति निश्चयः ।"

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत ।
एक शब्द में उत्तर दीजिए ।
Answer in one word. $\frac{1}{2} \times 2 = 1$

(i) जलाशये कति मत्स्याः प्रतिवसन्ति स्म ?

(ii) मत्स्यजीविनः किं दृष्ट्वा प्रभाते आगमनाय चिन्तयन्ति ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत ।
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए ।
Answer in a complete sentence. *1*

ह्रदः कीदृश आसीत् ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत ।
निर्देशानुसार उत्तर दीजिए ।
Answer as directed.

(i) 'गच्छद्भिः' इति कस्य पदस्य विशेषणम् ? $\frac{1}{2}$

(ii) 'भोजनप्रबन्धः' इति स्थाने किं पदं प्रयुक्तम् ? $\frac{1}{2}$

(iii) 'प्रतिवसन्ति स्म' इति क्रियापदस्य किं कर्तृपदम् ? *1*

(iv) 'स्थितैः' इत्यस्य किं विलोमपदम् अनुच्छेदे प्रयुक्तम् ? *1*

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

(ख) **पद्यम्ः**

"स किंसखा साधु न शास्ति योऽधिपम्
हितान्न यः संशृणुते स किंप्रभुः ।
सदानुकूलेषु हि कुर्वते रतिम्,
नृपेष्वमात्येषु च सर्वसम्पदः ।।"

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत ।
एक शब्द में उत्तर दीजिए ।
Answer in one word. $\frac{1}{2} \times 2 = 1$

(i) यः अधिपं न शास्ति स क उच्यते ?

(ii) नृपेष्वमात्येषु सदानुकूलेषु काः रतिं कुर्वते ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत ।
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए ।
Answer in a complete sentence. 1

कः किंप्रभुः भवति ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत ।
निर्देशानुसार उत्तर दीजिए ।
Answer as directed.

(i) 'नृपेष्वमात्येषु' इत्यस्य विशेषणं किम् ? $\frac{1}{2}$

(ii) 'दुष्टः राजा' इत्यर्थे किं पदम् अत्र प्रयुक्तम् ? $\frac{1}{2}$

(iii) 'सदा विरुद्धेषु' इत्यस्य किं विलोमपदम् अत्र प्रयुक्तम् ? 1

(iv) 'कुर्वते' इत्यस्य कर्तृपदं किम् ? 1

(ग) **नाट्यांशः**

"*काञ्चुकीयः* — इदम् आर्यचाणक्यस्य गृहम् । अहो राजाधिराजमन्त्रिणो विभूतिः । तथाहि – गोमयानाम् उपलभेदकम् एतत् प्रस्तरखण्डम्, इतः शिष्यैः आनीतानां दर्भाणां स्तूपः, अत्र शुष्यमाणैः समिद्भिः अतिनमितः छदिप्रान्तः, जीर्णा भित्तयः । अत एव निःस्पृहत्यागिभिः एतादृशैः जनैः राजा तृणवद् गण्यते ।"

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

प्रश्ना:

(अ) एकपदेन उत्तरत ।
एक शब्द में उत्तर दीजिए ।
Answer in one word. $\frac{1}{2} \times 2 = 1$

(i) उपर्युक्तनाट्यांशे कस्य गृहं वर्ण्यते ?

(ii) गोमयानाम् उपलभेदकं किम् अस्ति ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत ।
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए ।
Answer in a complete sentence. *1*

राजा तृणवत् कै: गण्यते ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत ।
निर्देशानुसार उत्तर दीजिए ।
Answer as directed.

(i) 'पाषाणखण्डम्' इत्यर्थे किं पर्यायपदम् अत्र प्रयुक्तम् ? $\frac{1}{2}$

(ii) 'गुरुभि:' इत्यस्य विलोमपदं किम् ? $\frac{1}{2}$

(iii) 'राजाधिराजमन्त्रिण:' इति पदं कस्मै प्रयुक्तम् ? *1*

(iv) 'भूपति:' इत्यस्य किं पर्यायपदम् अत्र ? *1*

11. यथानिर्देशं प्रश्न**द्वयम्** उत्तरत ।
निर्देशानुसार **दोनों** प्रश्नों के उत्तर दीजिए ।
Answer **both** the questions as directed. *2+2=4*

(अ) 'अयं ह्रद: न कदापि अस्माभि: अन्वेषित:' अस्या: पङ्क्ते: सन्दर्भग्रन्थस्य लेखकस्य च नामनी लिखत ।

(ब) 'सुखं हि दु:खान्यनुभुय शोभते ।' इमां पङ्क्तिं क: कं वदति ?

12. प्रत्येकम् अंशस्य प्रदत्त-भावार्थ: त्रयात् शुद्धं भावार्थं चित्वा लिखत :
प्रत्येक अंश के लिए दिए गए तीन भावार्थों में से शुद्ध भावार्थ का चयन करके लिखिए :
Pick out and write the correct one out of three explanations given for each of the following lines : *2+2=4*

(अ) 'सत्त्वं च न परिभ्रष्टं यद् दरिद्रेषु दुर्लभम् ।'

(i) दारिद्र्ये जन: भ्रष्टो भवति ।

(ii) दारिद्र्ये कोऽपि मानव एव भ्रष्टो भवति ।

(iii) दारिद्र्ये यस्य मन: न भ्रश्यते स एव दुर्लभ: ।

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

(ब) 'घनीभूतं हिमं गिरिराजस्य शोभां सततं प्रवर्धयति ।'

(i) छवि: हिमालयस्य शोभां वर्धयति ।

(ii) संचितं हिमम् अनवरतं पर्वतराजहिमालयस्य कान्तिं समृद्धां करोति ।

(iii) हिमालयस्य द्युति: शीतीभूतं हिमं वर्धयति ।

अथवा (OR)

अधोलिखितस्य पद्यस्य प्रदत्तं भावार्थं मञ्जूषाप्रदत्तपदैः पूरयित्वा पुनः लिखत :

निम्नलिखित पद्य के दिए गए भावार्थ को मञ्जूषा में दिए गए पदों से पूर्ण कर पुनः लिखिए :

Complete the central idea of the given verse with the words given in the box and rewrite the same : *1×4=4*

"शिक्षा क्षयं गच्छति कालपर्ययात्,
सुबद्धमूला निपतन्ति पादपा: ।
जलं जलस्थानगतं च शुष्यति
हुतं च दत्तं च सदैव तिष्ठति ।।"

भावार्थ:

काल: परिवर्तनशील: तेन सह __________ अपि शनै: शनै: __________ भवति । जलौघेन __________ वृक्षा अपि नष्टा भवन्ति । जलस्थाने विद्यमानं जलमपि __________ परं यज्ञे प्रक्षिप्ता आहुति:, दानं च सदैव स्थिरं भवत: ।

मञ्जूषा

शुष्यति, विद्या, स्थिरमूला:, विस्मृता ।

13. अधोलिखितस्य श्लोक**द्वयस्य** प्रदत्तान्वये मञ्जूषातः पदैः रिक्तस्थानपूर्तिं कृत्वा अन्वयं पुनः लिखत :

निम्नलिखित **दो** श्लोकों के दिए गए अन्वयों में मञ्जूषा के पदों से रिक्तस्थानों की पूर्ति कर अन्वय को पुनः लिखिए :

The prose-order-renderings of the following **two** verses have been given below. Fill in the blanks from the words given in the box and rewrite the same : $\frac{1}{2} \times 8 = 4$

(अ) "निर्वैरा विमुखीभवन्ति सुहृद: स्फीता भवन्त्यापद: ।
पापं कर्म च यत्परैरपि कृतं तत्तस्य सम्भाव्यते ।।"

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

अन्वयः

निर्वैराः ____________ विमुखीभवन्ति, आपदः स्फीताः ____________ परैः अपि च यत्पापं ____________ कृतम्, तत् ____________ सम्भाव्यते ।

(ब) "सत्यमेव जयति नानृतम्, सत्येन पन्था विततो देवयानः ।
येनाक्रमन्त्यृषयो ह्याप्तकामाः, यत्र तत्सत्यस्य परमं निधानम् ।।"

अन्वयः

सत्यम् एव जयति ____________ न, देवयानः ____________ सत्येन विततः । आप्तकामाः ____________ येन अत्र ____________ तत् हि सत्यस्य परमं निधानम् ।

मञ्जूषा

आक्रमन्ति, सुहृदः, ऋषयः, भवन्ति, पन्थाः, कर्म, अनृतम्, तस्य ।

14. अधोलिखितानां 'क' स्तम्भस्य वाक्यांशानां 'ख' स्तम्भस्य वाक्यांशैः सह सार्थकसम्मेलनं कृत्वा वाक्यानि पुनः लिखत :

निम्नलिखित 'क' स्तम्भ के वाक्यांशों का 'ख' स्तम्भ के वाक्यांशों के साथ सार्थक मिलान कर वाक्यों को पुनः लिखिए :

Match the following sentences of column 'क' with the suitable sentences of column 'ख' and rewrite the same : *1×4=4*

	'क'		**'ख'**
(i)	न प्रयोजनमन्तरा	(अ)	निमज्जतीन्दोः किरणेष्विवाङ्कः ।
(ii)	एको हि दोषो गुणसन्निपाते	(ब)	पुरुषस्य सोच्छ्वासं मरणम् ।
(iii)	दारिद्र्यं खलु मनस्विनः	(स)	तिब्बतशैल्याः परिचायकाः ।
(iv)	मठेषु उत्कीर्णा लेखाः	(द)	चाणक्यः स्वप्नेऽपि चेष्टते ।

15. अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखाङ्कितशब्दानां प्रसङ्गानुसारम् सार्थकम् अर्थं चित्वा लिखत :

निम्नलिखित वाक्यों में रेखाङ्कित शब्दों के प्रसङ्गानुसार सार्थक अर्थ चुनकर लिखिए :

Select and write the appropriate meanings of the underlined words in the following sentences : *1×4=4*

(अ) कुण्डलम् आखण्डलदिशः ।

(i) पूर्वदिशः

(ii) पश्चिमदिशः

(iii) उत्तरदिशः ।

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

(ब) शान्तिरापः ।

(i) जलानि

(ii) भवान्

(iii) अत्र ।

(स) मुहूर्तकं प्रतिपालयतु ।

(i) क्षणम्

(ii) दिवा

(iii) नक्तम् ।

(द) मत्स्यजीविनः मत्स्यसंक्षयं करिष्यन्ति ।

(i) पालनम्

(ii) समृद्धिः

(iii) विनाशम् ।

खण्डः घ (SECTION D)

भाग II

(PART II)

सामान्यः संस्कृतसाहित्यपरिचयः

सामान्य संस्कृत साहित्य परिचय

General Introduction to Sanskrit Literature *10 अङ्काः*

16. (अ) अधोलिखितेषु कस्यापि ***एकस्य*** संक्षिप्तः परिचयः संस्कृतेन लेख्यः :

निम्नलिखित में से किसी ***एक*** का संक्षिप्त परिचय संस्कृत में लिखिए :

Write a brief note on any ***one*** of the following in Sanskrit : 5

भारविः, कालिदासः, भर्तृहरिः ।

अथवा (OR)

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

Downloaded From: http://www.cbseportal.com

अधोलिखितेषु मञ्जूषापदसहायतया रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुनः लिखत :

निम्नलिखित में मञ्जूषा के पदों की सहायता से रिक्तस्थानों की पूर्ति कर पुनः लिखिए :

Fill in the blanks in the following using the words from the box and rewrite the same : $\frac{1}{2} \times 10=5$

(i) नाटकेषु विघ्नविघाताय प्रारम्भे __________ भवति ।

(ii) नान्दीं __________ पठति ।

(iii) खण्डकाव्यस्य अपरं नाम __________ अस्ति ।

(iv) सुश्रुतसंहिता __________ ग्रन्थः अस्ति ।

(v) छन्दोरहितरचना __________ अभिधीयते ।

(vi) पञ्चतन्त्रस्य लेखकः __________ अस्ति ।

(vii) महाकाव्यं __________ विभक्तं भवति ।

(viii) नाटकेषु वृद्धसेवकः __________ कथ्यते ।

(ix) कौटिल्यस्य अपरं नाम __________ अपि अस्ति ।

(x) वराहमिहिरेण __________ लिखितः ।

मञ्जूषा

बृहत्संहिताग्रन्थः, नान्दी, चाणक्यः, गीतिकाव्यम्, कञ्चुकी, आयुर्वेदस्य, सर्गेषु, गद्यम्, विष्णुशर्मा, सूत्रधारः ।

(ब) महाकाव्यस्य काः अपि **पञ्च** विशेषताः संस्कृतेन लिखत ।

महाकाव्य की किन्हीं **पाँच** विशेषताओं को संस्कृत में लिखिए ।

Write any **five** characteristics of Mahākāvya in Sanskrit. *5*

Downloaded From: http://www.cbseportal.com